

Darko Gavrilović, PMF, Univerzitet u Novom Sadu

Nemanja Dukić, FTN, Univerzitet u Novom Sadu

## **PROBLEMI TRANZICIJE U SRBIJI I POLOŽAJ HRVATSKE NACIONALNE MANJINE U VOJVODINI**

Apstrakt: U radu su predstavljeni problemi tranzicije i demokratizacije u Srbiji u proteklih dvadeset godina kao i njihov međudnos sa problemima sa kojima se susretala i danas susreće hrvatska nacionalna manjina na prostoru Vojvodine. Osim problema naglašena su i postignuća u popravljajući položaja Hrvata u Vojvodini kao i moguće smernice za dalji razvoj i očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta.

Ključne reči: tranzicija, demokratizacija, nacionalizam, nacionalna manjina, Hrvati, Bunjevci, Vojvodina, Srbija.

### **PROBLEMI DEMOKRATIZACIJE I TRANZICIJE U SRBIJI U PROTEKLIH DVADESET GODINA**

Novе države, podignute na ruševina uništene jugoslovenske federacije, koju je izazvalo njeno razbijanje započeto ratom u Sloveniji 1991.godine, morale su da prođu kroz težak proces stabilizacije, demokratizacije i obnove kako bi postigle, u nekim slučajevima i razočaravajuće, rezultate ubrzane tranzicije. Nasuprot snažnom procesu evropskih integracija tokom devedesetih, Zapadna Evropa je morala da se suoči na svojim prostorima sa dugotrajnim i destruktivnim ratovima na prostoru nekadašnje Jugoslavije kakvi nisu zabeleženi na Starom kontinentu od Drugog svetskog rata. U tim krvavim dešavanjima nekoliko miliona ljudi je ostalo bez svojih domova, više od sto četrdeset hiljada ljudi je izgubilo živote, mnogi su ostali ozbiljno hendikepirani, čitavi gradovi su uništeni, sela su nestala, pripadnici jednog dela konstitutivnih naroda postali su pripadnici nacionalnih manjina tokom devedesetih godina uglavnom prepušteni sebi i izloženi trajnim posledicama neprekinute depopulacije, a za vreme rata, od strane većinskih naroda u Hrvatskoj i Srbiji i dehumanizacije. Sve navedeno uticalo je da se položaj hrvatske nacionalne manjine u Srbiji i srpske u Hrvatskoj dovede do moguće tačke gotovo potpunog uništenja, da bi nakon rata zabeležio uzlaznu putanju ka poštivanju prava manjina koja je, na žalost, uočljivija na osnovu donetih uredbi i zakona, nego na osnovu stvarnog stanja na terenu koje se ogleda

pre svega u svakodnevnom odnosu većinskog naroda prema manjinskom te ekonomskim i političkim perspektivama manjinske zajednice.

Kada govorimo o problemima Hrvata u Vojvodini i Srba u Hrvatskoj treba imati na umu da se etnička distanca između Srba i Hrvata povećavala još od osamdesetih godina, da bi početkom devedesetih to povećanje postalo drastično.<sup>1</sup> Ono je bilo u vezi sa sve češćim zahtevima političkih elita za autonomnošću i nezavisnošću što je na kraju velikim delom dovelo do ratova. Istraživanja iz tog perioda pokazuju da je posle raspada zajedničke države najveći animozitet postojao među Srbima i Hrvatima. Tako je čak 85% Srba izrazilo veliku etničku distancu prema Hrvatima<sup>2</sup>, a samo 15% Hrvata bi prihvatilo brak sa pripadnicima srpske etničke manjine.<sup>3</sup> Doduše, postepeno nakon rata ova distanca je smanjivana, ali još se nije izjednačila sa onom koja je postojala u bivšoj zajedničkoj državi.

U ratovima iz devedesetih godina prošlog veka su nestali i poslednji obrisi jedne velike ideologije koja je uspevala da se održi skoro 45 godina, a u taj prazan prostor uleteli su nacionalisti koji se i danas ponašaju kao da nemaju istorijsku svest u šta nas je uvalio nacionalizam devedesetih, ali i neoliberali koji se prave kao da nisu čuli da je upravo taj koncept gurnuo svet u strahovitu ekonomsku krizu. I danas, ova društva ozbiljno traumatizirana demoralizacijom i tajkunizacijom, koje su nastupile umesto demokratizacije i privatizacije, vode mučnu tranzicionu borbu suočena sa teškoćama, kao i sa brojnim usponima i padovima. Sudbina regiona je neizvesna: neke države jedva da su ekonomski i politički održive, nekima prete novi sukobi i dalja balkanizacija. Na prostoru bivše SFRJ jedino Slovenija je članica EU, dva su protektorata u Bosni i Hercegovini i na Kosovu, poluformalni protektorat je u Makedoniji, a dva neformalna u Hrvatskoj i Srbiji, s tim što je taj neformalni protektorat doveo Hrvatsku do praga EU, ali i Sanadera do zatvora, a Srbiju do početka predpristupnih pregovora sa EU, s tim da joj tek predstoji da nekoga iz političkog vrha strpa u zatvor. Ipak, ni jedna od te dve zemlje nije se odrekla svojih „ratnih heroja“ čiji likovi krase mnoge majice, a Srbija se još uz sve to upetljala u rehabilitaciju

---

<sup>1</sup> Više o podacima koji govore u prilog navedenom kod D. Pantić, Nacionalna svest mladih u SR Srbiji bez SAP, Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije/IIC SSOS, 1987, kao i u D. Pantić, Nacionalna distanca građana Jugoslavije, Jugoslavija na kriznoj prekretnici, Beograd: IDN 1991.

<sup>2</sup> Više o tome kod B. Kuzmanović, Socijalna distanca prema pojedinim nacijama (etnička distanca), u: M. Lazić (ur.), Razaranje društva: jugoslovensko društvo u krizi 90-ih, Beograd, 1994.

<sup>3</sup> I. Šiber, War and the Changes in Social Distance toward the Ethnic Minorities in the Republic of Croatia, Politička misao, 1997, br.34, str.3-26

Draže Mihailovića, umesto da barem pokuša da rehabilituje prvo posrnulu, a potom gotovo iščezlu radničku klasu.<sup>4</sup>

Kao što je politikolog Anđelko Milardović istakao za Hrvatsku da je „u svega dvadeset godina neovisnosti...uspjela legalizirati privatizacijsku pljačku stoljeća, posve uništiti vlastito gospodarstvo, demografski se urušiti, gotovo izjednačiti broj zaposlenih i umirovljenika, te zapasti u dužničko ropstvo...hrvatska takozvana elita uopće ne mari za društvo kojim vlada. U Slavoniji danas gladuju, a zemlja je neuzorana, Hrvatskoj prijete slom socijalne države, no za to nikog nije briga“<sup>5</sup> slično se može zaključiti i za Srbiju u kojoj je, kao i u Hrvatskoj, novac iznad društva, jer ni jedna vlada nije uspela da izađe na kraj sa finansijskom oligarhijom. Zbog toga u Srbiji su prosto neshvatljivi jauci i pozivi u pomoć analitičara o nestajućoj srednjoj klasi, iako je svakome jasno da nje ni ne može biti bez radničke klase, koja je u daleko gorem položaju i bez čijeg oporavka i pokretanja proizvodnje nema ni obnove celokupnog društva. Ipak, da sve nije crno govore podatci da kod većine stanovnika postoji nada da će regionom zavladati dugotrajni mir, stabilnost i blagostanje isključivo kao rezultat integracija u Evropsku uniju. Međutim, napredak se u svim ovim državama ne odvija identičnim ritmom i EU je nespriprema da ih, kao što su to neki stručnjaci tvrdili, sve istovremeno prihvati.

U takvoj situaciji u regionu, Srbija je suočena sa svim gore navedenim problemima. Ma koliko neko pokušao da krivicu za loše ekonomske pokazatelje u privredi i potpuni slom preko 700 000 nezaposlenih i barem još milion njihovih najbližih, svali na globalnu ekonomsku krizu, istina je da ne može ona biti jedina odgovorna za izneverene nade građana. Naime, razne sumnjive akcije, poput takozvane reforme pravosuđa i obračuna sa korupcijom, uspešno doprinose daljem bujanju osećanja beznadežnosti i rezignacije, ali i svaljivanju, neumereno, sve krivice na donedavnog korisnika predsedničkog kabineta u

---

<sup>4</sup> U Srbiji se u vreme predizborne kampanje 2012.godine medijski zahuktao zahtev za rehabilitaciju Dragoljuba Mihailovića čije jedinice su se za vreme Drugog svetskog rata ne samo borile protiv pripadnika Narodno oslobodilačkog pokreta na prostoru Jugoslavije već su počinile mnogobrojne zločine nad pripadnicima drugih naroda, ali i srpskog. Ovakva odluka vlasti u Srbiji samo je nastavak skretanja Srbije u smeru anuliranja tekovina antifašizma i uzdizanja nacionalizma, što je na simboličan način pokazalo i neprisustvovanje srpske delegacije na proslavi 50-te godišnjice pobeđe nad fašizmom 2005.godine u Rusiji. Eventualna Mihailovićeve rehabilitacija sigurno bi pogoršala ne samo odnose Srbije sa državama u regionu nego bi destabilizovala i odnos manjinskih naroda sa većinskim narodom u Srbiji, a srpskim nacionalistima bi otvorila prostor za rehabilitaciju Milana Nedića, kao i srpskim fašistima za rehabilitaciju Dimitrija Ljotića.

<sup>5</sup> Svoju tezu o preovladavajućim kolonijalnim odnosima u Hrvatskoj dr A.Milardović je izneo na početku okruglog stola „Upravljanje razvojem u globalnom okruženju:Modeli razvoja Hrvatske kao članice Europske Unije“u organizaciji Centra za politološka istraživanja i Znanstvenog foruma. Više o tome kod L.P. Legalizirali smo privatizacijsku pljačku stoljeća, Slobodna Dalmacija, 21.6. 2012, str.2.

Beogradu. Činjenica je da je standard građana Srbije mnogo gori nego na početku Tadićevog mandata, nezaposlenost je veća, dinar je do polovine juna 2012.godine nastavio slobodni pad. Privrednicima se do formiranja nove vlade uzimalo više od 250 različitih taksi, naknada i drugih nameta<sup>6</sup>, čime su centralne vlasti premašile i negativno istorijsko sećanje, iz udžbenika istorije na Osmanlije, koji su uzimali desetak. Ako tome pribrojimo činjenicu da je Srbija tokom devedesetih bila pravo ogledno dobro na kojem se politika zagađivala kriminalom, a kriminal dekontaminirao ulaskom u politiku te vezivanjem za patriotizam, onda postaje jasno zašto je sve na kraju završilo u sveopštoj kriminalizaciji i posledičnom haosu u kojem su i mnogi kriminalci i političari pogubili glave. Mada je Peti oktobar trebao da donese raskid politike sa kriminalom, to se nije desilo. Da stvar bude gore, tokom prve decenije 21.veka, mnoge su državne institucije temeljno kriminalizovane, a ideja dekriminalizacije označena je kao revanšizam čemu su na ruku išle povremene simpatije srpskog pravosuđa prema kriminalcima. Sve ovo se dešava uz „nezainteresovanost“ medija koji su sve samo ne *nezavisni* i koji se i sami, uz obaveznu podršku vlasti u tome, nisu razračunali sa onima koji su, iz njihovih redova, medijski pomagali i divinizovali kriminalce i ratne zločince, a satanizovali sve one koji „isto ne misle“. Dakle, neophodna lustracija u medijima nikada nije sprovedena.

Ipak, jedan deo političke stvarnosti je doživeo pomake u odnosu na devedesete. On se ogleda u odnosu prema nacionalnim manjinama i to posebno u odnosu prema onim nacionalnim manjinama čije su matične države bile zahvaćene ratnim vihorom iz devedestih godina. Položaj se popravio zahvaljujući demokratskim promenama u Srbiji kao i procesu evropskih integracija. Međutim, još mnogo toga treba da se uradi na tom polju. O njihovim problemima ne govori se u dovoljnoj meri u javnosti a ni sa radom na rešavanju istog ne ide se daleko, o čemu naročito svedoče prošli stranački i predsednički izbori. Tada su manjinski narodi bili zaista „manjinski“ zastupljeni u medijima. To je bilo vreme u kojem nije bilo mnogo mesta za njih. Tada su nastupali provereni nacionalni favoriti sa svojim bezgranično maštovitim obećanjima. Da su se kojim čudom ostvarila njihova predizborna obećanja u Srbiji ne bi bilo posle izbora nezaposlenih, rast BDP-a zasenio bi donedavnih neverovatnih kineskih 11% godišnje zbog toga što je zemlju trebao da prekopa stampedo stranih investitora, od kojih još nema ništa. Umesto da se „makar“ u pristojnoj meri poklanjala pažnja problemima pripadnika manjinskih naroda, da se barem tada, a bolje

---

<sup>6</sup> Dušan Vasiljević šef tima za regulatornu reformu USAID projekta za bolje uslove poslovanja izbrojao je više od 250 nameta. Više o tome u M. Čulibrk, Državni harač na 250 načina, NIN br.3198, 12.4.2012, str.32.

bi bilo neprestano, vodilo računa i o njihovim interesima kao interesima građana Srbije, neobuzdano su se asovi političke scene gurali po onih nekoliko preostalih štala privredno upropaštene Srbije. Tako su politički prvaci, u nesposobnosti ili nezainteresovanosti za probleme nacionalnih manjina koji su jedni od najtransparentnijih primera nivoa tolerancije u zemljama koje žele da pristupe EU i stubova izgradnje civilnog društva, više vremena posvećivali brizi o kravama i ovcama, ne izbivajući iz štala (čitaj: modnih pista) nego o manjinskim narodima - mada bi fanovi političkih lidera uvek mogli da kažu da se „iz štale sve ređe vrste – srpskog seljaka- najbolje demonstrira zabrinutost za sve građane Srbije“. Tako je na kraju ispalo, prema rečima Svetislava Basare, da je velika privilegija biti srpska krava i srpska zelena salata.<sup>7</sup> Međutim, u Srbiji, ali i regionu, i dalje ostaje jedno pitanje nabijeno sarkazmom, a i dalje bez konačnog odgovora: „Kada će, makar posle krave i zelene salate, najbolje biti pripadnikom manjinskog naroda?“

#### NAPORI VOJVOĐANSKIH HRVATA U OČUVANJU IDENTITETA I ZAŠTITI MANJINSKA PRAVA U POSLEDNJIH DVADESET GODINA

Sa raspadom SFRJ nova Hrvatska i Srbija su u skladu sa svojom nacionalističkom ideologijom počele da ističu značaj dijaspore. Međutim, dok je u Hrvatskoj etnodijaspore bila politički faktor koji je imao pravo glasa na izborima zbog ekonomske i političke potpore HDZ-u, u Srbiji je dijaspora imala manju ulogu pre svega zbog toga što je Miloševićeva vlast predstavljala kontinuitet stare vlasti kojoj nije trebala u pentranju na politički vrh nikakva finansijska ni politička potpora Srba izvan granica Srbije. Osim toga, za razliku od Miloševićevog SPS-a, HDZ je svaki put dolazio na vlast, zahvaljujući pre svih potpori hrvatske dijaspore i Rimokatoličke Crkve.<sup>8</sup> Međutim, srpska dijaspora je bila adut konzervativne opozicije, posebno Srpskog pokreta obnove (SPO) i sličnih stranaka koje su također namenili srpskoj dijaspori nacionalno-obnoviteljsku ulogu.<sup>9</sup> Osim one od ranije poznate dijaspore koju je sačinjavalo: stanovništvo zahvaćeno velikim seobama nastalim usled ratova na prostorima Balkana od dolaska Osmanlija, staro iseljeničtvo nastalo pre i

---

<sup>7</sup> S. Basara, Predizborna psihopatologija, NIN, br.3198, 12.4 2012, str.25.

<sup>8</sup> Vidi I. Mecanović, „Izbori i dijaspora“, *Pravni vijesnik*, Osijek, br. 15 (1999), 1/2 ; str. 7-18.

<sup>9</sup> O dijaspori više kod V. Perica, Mit o dijaspori. Postsocijalistički diskurs o emigrantima i iseljenicima iz bivše Jugoslavije, referat na Međunarodnom naučnom skupu „The Faith of Refugees and Emigrants from the Territories of Former Yugoslavia“, 27. i 28. November 2008, [www.centerforhistory.net](http://www.centerforhistory.net)

posle Prvog svetskog rata, posleratna (nakon 1945.godine) politička i ekonomska emigracija, u sastav dijaspore su ušli pripadnici Srba i Hrvata koji su u SFRJ bili delom konstitutivnih naroda, a usled raspada države postali dijaspora kao i oni (prvenstveno intelektualci) koji su sa početkom rata na prostoru bivše zajedničke države napuštali ove prostore ne želeći da budu zahvaćeni ratnim vihorom.

Hrvati u Vojvodini su do raspada Jugoslavije bili konstitutivni narod, ali kada je raspad uz ratove, etnička čišćenja i genocid sproveden, Hrvati iz tog dela nekadašnje Jugoslavije nisu dobili status manjinske nacionalne zajednice sve do 2002.godine. Dobrim delom zbog toga i danas Hrvati u Vojvodini imaju slabe institucionalne resurse, nejaku participaciju u ostvarivanju manjinskih prava i malu zastupljenost u strukturama vlasti i u privredi. Sve ovo, odrazilo se na slabu političku i ekonomsku moć Hrvata, a time i na nemogućnost rešavanja brojnih potreba čije se posledice prelivaju na polje kulture i obrazovanja – neizostavan element opstanka svakog manjinskog naroda.

A da su Hrvati imali dugovečnu istoriju na prostoru Vojvodine, to nema sumnje. Naime, integracioni procesi Bunjevaca<sup>10</sup> u korpus moderne hrvatske nacije su završili još krajem 19.veka osim kada je reč o podunavskim Bunjevcima. Kod njih se subetnički naziv zadržao do danas. To ne znači da krajem 19.veka pripadnici Šokaca i Bunjevaca u Potisju i Podunavlju nisu razvijali hrvatsku nacionalnu svest. Još tada je biskup Ivan Antunović pisao da su nakon bitke na Mohačkom polju Srbi i Hrvati živeli na prostoru Podunavlja zajedno jer, kako kaže, „gdi je god bilo Srbah, tamo je u većem ili manjem broju bilo takodjer Bunjevacah i Šokacah, ili kako se danas volimo nazivati, Hrvatah ...“<sup>11</sup>

Mada je među Bunjevcima iz Bačke razvijana hrvatska nacionalna svest, ona se ipak nije do kraja razvila. Jedan od razloga leži u činjenici da je ovaj proces krenuo sa zakašnjenjem u odnosu na veći deo Hrvatske koji je počeo u tom smislu da se razvija o četrdesetih godina 19.veka, ali i u tome da je zbog sukoba različitih nacionalnih interesa na

---

<sup>10</sup> Misli se na Bunjevce koji naseljavaju: Kvarnersko primorje, Gorski kotar, Liku, Dalmatinsku zagoru, zapadnu Hercegovinu, zapadnu Bosnu, Baranju, Bačku i Budim sa okolinom. Više o nacionalnim procesima Bunjevaca vidi kod S. Bačić, Nacionalno-integracijski procesi Bunjevaca u Bačkoj i u ugarskom Podunavlju, Godišnjak za znanstvena istraživanja, br.2,Subotica 2010, str.65-76.

<sup>11</sup> I. Antunović, Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom, Beč, 1882, str.69, u A. Anišić, Antunovićeva misao za naše vrijeme, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Identitet Bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica, 2010.

tom području identitet Bunjevac favorizovan u odnosu na identitet Hrvat.<sup>12</sup> Osim već navedenog razloga treba spomenuti da Bunjevce i Šokce nije u celosti zahvatila standardizacija književnog jezika te su svoj dijalekt (štokavsku ikavicu) zadržali do danas pa se tako stvaranje hrvatskog nacionalnog jezika negativno odrazilo na ove Hrvate koji su ostali izvan jezičnih tokova. Doduše i za ovaj problem vidi se eventualno rešenje. Zbog toga što su se bački Bunjevci zbog nacionalne identifikacije preko hrvatskog standardnog jezika našli u sabijenom prostoru ikavica koju vekovima koriste dobila je posebno mesto. Naime, preko ikavice ovo stanovništvo Bačke se podstiče da negujući sopstvene organske idiome govori hrvatskim jezikom<sup>13</sup> što je posebno bitno ne samo za očuvanje bunjevačke novoštokavske ikavice već i za očuvanje svih hrvatskih nestandardnih idioma kao vida oblikovanja nacionalne strategije za očuvanje sopstvene jezičke raznolikosti.

Treći razlog je taj što su podunavski Bunjevci ostali administrativno-teritorijalno odvojeni u ugarskom Podunavlju od Hrvatske što je odigralo presudnu ulogu u periodu hrvatskog preporoda iz 19.veka a naročito nakon Hrvatsko-Ugarske nagodbe iz 1868.godine. Na primer, subotički Bunjevci u periodu Austro-Ugarske nisu bili organizovani u posebne političke stranke koje bi sebi za cilj stavile nacionalnu borbu Hrvata. S druge strane, zbog nacionalnog interesa mađarskog naroda forsirano je ime Bunjevac, a hrvatski identitet, za koji je mađarski nacionalizam osećao da je rivalski, guran je u stranu. Zbog toga ne treba da čudi zašto je buđenje hrvatske nacionalne svesti bilo usporeno do osnivanja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Mada i tada, identitet Bunjevac je forsiran i to prvenstveno od strane onih političkih snaga koje su podržavale jačanje srpskog nacionalizma nasuprot hrvatskom identitetu na prostoru Bačke. U toj državnoj zajednici Stjepan Radić je organizovao mlađe ljude, uglavnom iz svoje stranke, koje je poslao u Bačku u nameri da se prvo uključe, a potom i da povedu društveni život Hrvata u smeru razvijanja hrvatske nacionalne svesti.<sup>14</sup> Ovakav Radićev potez postigao je izvestan uspeh<sup>15</sup>, ali ne i potpun, jer su Bunjevci i Šokci ostali odvojeni od hrvatske matice

---

<sup>12</sup> T. Žigmanov, *Izgradnja tzv.bunjevačke nacije u Srbiji i vanjska politika Republike Hrvatske*, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, *Identitet Bačkih Hrvata*, Zagreb-Subotica, 2010, str.329.

<sup>13</sup> Savremeni hrvatski književnici iz Bačke od početka devedesetih reafirmišu ikavicu kao jezik književnosti. Neki od njih su: Milovan Miković, Vojislav Sekelj i Tomislav Žigmanov.

<sup>14</sup> Više o radu Stjepana Radića na razvijanju hrvatske nacionalne svesti kao i odnosu prema Srbima do 1918.godine vidi kod D. Gavrilović, *Stjepan Radić i Srbi, 1871-1918*, Split 2002.

<sup>15</sup> Dok su Bunjevačko-šokačka stranka i Hrvatska pučka stranka na izborima iz 1920 i 1923.godine beležile minorne rezultate od 25% odnosno 6% glasova kao i Vojvođanska pučka stranka na čelu sa Blaškom Rajićem godine 1925, za razliku od njih Radićev HSS je, nakon što je u njegovu stranku

kako za vreme Kraljevine SHS tako i u vreme novih unutardržavnih podela u Kraljevini Jugoslaviji (od 1929.godine živeli su u Dunavskoj banovini).

Hrvati iz Bačke su i za vreme Drugog svetskog rata nastavili da žive izvan matice, odnosno, u sastavu Mađarske, dok su sremski Hrvati ušli u sastav Nezavisne Države Hrvatske. Ratne godine su raspršile hrvatsko zajedništvo koje je vladalo unutar HSS-e. Jedan deo pripadnika te stranke stao je uz Nezavisnu Državu Hrvatsku pristupivši ustašama, drugi se distancirao od NDH kada su videli da ta država sprovodi genocid nad Srbima, Jevrejima i Romima kao i masovna hapšenja i ubistva Hrvata koji se nisu slagali sa režimom, a treći su prišli partizanskom pokretu i učestvovali u antifašističkoj borbi iz koje je nikla Republika Hrvatska u okvirima socijalističke Jugoslavije. Što se tiče bačkih Hrvata, još 1941.godine srušena je država za koju su verovali da će im kao južnoslovenska državna zajednica osigurati mir i razvoj. Prodor mađarskih revanšističkih snaga koje su veoma brzo počele da sprovode teror nad lokalnim stanovništvom, a posebno nad Srbima koji su se doselili nakon 1918.godine, dočekan je sa strahom.<sup>16</sup> Za razliku od bačkih Hrvata koji su se našli u sastavu mađarske države, te Hrvata iz Banata koji su bili pod nemačkom upravom, Hrvati iz Srema su imali drugačiju sudbinu. Oni su ušli u sastav Nezavisne Države Hrvatske u okviru koje je popriličan deo sremskih Hrvata ne samo bio lojalan ustaškoj vlasti već je aktivno učestvovao u genocidu nad Srbima, Jevrejima i Romima.<sup>17</sup> Tako su ratne godine unele ne samo unutarhrvatski ideološki razdor<sup>18</sup> već su zbog teških ratnih zločina u Sremu izazvale nepoverenje i mržnju između Srba i Hrvata. Zbog toga ne treba da čudi da kada je rat završen i uspostavljena nova, komunistička vlast, nacionalna netrpeljivost između Hrvata i Srba u Sremu predstavljala najveći problem. Tada je, pre

---

ušla Bunjevačko-šokačka stranka, zabeležio na izborima iz 1927.godine prvo postepeni oporavak od nekih 19.5%, da bi lista njegovog naslednika Vladka Mačeka pod imenom Udružene opozicije, na primer, u subotičkoj izbornoj jedinici dobila 54,72%.

<sup>16</sup> O teroru koji su po ulasku u Bačku sprovodili nemzeteri i mađarske okupacione snage posle rata su svedočili mnogi subotički Hrvati. Da bi nemzeteri isprovocirali pljačku i ubistva fingirani su sukobi sa Srbima. O tome su u Subotici, Pokrajinskoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, svedočili: Kozla Andrija, Cibula Šime i Kučov Kata. Arhiv Vojvodine, F.183.INV 8668, str.13,14. Svedočanstvo je ostavljeno da je po ulasku u Suboticu pobijeno „nevinih Srba u iznosu od 210 ljudi. Pobijeni su na licu mesta.“ O tim masovnim zločinima svedočili su: Farkaš Josip, Sedlak Bruno, Katančić Gabor. Zapisnik A.K. (Inv.br. 534, 536, 538, 540) F138 INV 8668.

<sup>17</sup> O tome da su i brojni Hrvati iz Bačke bili u vojsci NDH svedoči i Ante Sekulić. Vidi A. Sekulić, Bački Hrvati u 20.stoljeću, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Identitet Bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica 2010, str.213.

<sup>18</sup> Represivni aparat koji su uvele ustaške vlasti prema Srbima, Jevrejima, Romima, komunistima i levičarski orjentisanim pripadnicima HSS-a doveo je do toga da je deo Hrvata sve primetnije dezertirao iz domobrana i prelazio u partizane. Više o tome u M.Bara, T.Žigmanov, Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti –osnovne činjenice-, Subotica 2009, str.41,42.



svega zbog teškog ratnog iskustva i počinjenih zločina nad Srbima, Komunistička partija imala malo sluha po pitanju inkorporacije Hrvata u javni život te oblasti. To nije bilo rešeno ni u narednim godinama. Osim navedenog, ključni problem u utvrđivanju vlasti na ovim prostorima predstavljali su ustaše i četnici koji su u tim krajevima operisali sve do 1947.godine.<sup>19</sup>

Problem u vezi sa jačanjem nacionalnog identiteta imali su Hrvati u Vojvodini i u čitavom poratnom periodu. Naime, KPJ je i uopšte bila suočena sa nerešenim nacionalnim pitanjem mada se od svog osnivanja borila za nacionalnu ravnopravnost na ekonomskom, političkom, društvenom i kulturnom polju.<sup>20</sup> Osim toga, KPJ je imala i unutarstranačke probleme u vezi sa pitanjem nacionalne mržnje. Zločini koje su počinile ustaše i nemačke okupacione jedinice na prostoru Srema ostavili su težak trag i među članovima partije koji nisu mogli u ime bratstva i jedinstva da gurnu u stranu taj talog ratnog iskustva. Uostalom, celokupna genocidna politika NDH determinisala je osvetoljubivo raspoloženje kod Srba u Sremu. Sve ovo bilo je dodatno pogoršano činjenicom da je u Narodnooslobodilačkim odborima Srema bio neravnopran nacionalni sastav<sup>21</sup>, a da su pojedini pripadnici hrvatskog naroda bili i od strane vlasti dodatno maltretirani.<sup>22</sup> Ipak, međunacionalni odnosi na prostoru Bačke i Srema sporo su se popravljali beležeći sve veći prag tolerancije i uvažavanja tokom pedesetih godina 20.veka.

Kada je reč o brojnosti Hrvata na prostoru Vojvodine nakon Drugog svetskog rata, treba imati na umu da je osim odlaska jednog dela Hrvata u Hrvatsku, na brojnost Hrvata u Pokrajini, uticalo i proterivanje Nemaca čije kuće su zauzeli kolonisti iz drugih delova Jugoslavije. Najveći broj doseljenika bili su Srbi, mada je među doseljenicima bilo i Hrvata.<sup>23</sup> Vojvodinu su tada kolonizovali (tokom 1945 i 1946.godine) najviše Dalmatinci,

---

<sup>19</sup> N. Petrović, Politika na selu, 1945-1950, Odnos vlasti prema selu u Vojvodini, Kultura polisa – Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad 2009, str.38.

<sup>20</sup> D.Kecić, Borba komunista Vojvodine za nacionalnu ravnopravnost i demokratsko preuređenje zemlje u periodu obnove i konsolidovanja KPJ, Istraživanja, br.10, Novi Sad 1989, str.79-87.

<sup>21</sup> U Glavnom narodnooslobodilačkom odboru za Vojvodinu od 45 članova bilo je u maju 1945, :39 Srba, 4 Hrvata i 2 Mađara. Više o tome kod B. Petranović, M.Zečević, Jugoslovenski federalizam – ideje i stvarnost II, Beograd 1987, str.145.

<sup>22</sup> Mesni Narodnooslobodilački odbor u Sremskoj Mitrovici krajem januara 1945 naredio je samo Hrvaticama da idu na rad na „otkopavanju streljanih Srba“ ili u Šidu na „kuluk“ su išli samo Hrvati. Isto, str.146.

<sup>23</sup> Na primer, na prvom posleratnom popisu 1948.godine evidentirano je 134.232 Hrvata u Vojvodini ili 8.1% stanovništva pokrajine. Veliku većinu predstavljali su autohtoni Hrvati u broju od 105.121 rođenih na području Srbije, najpre na prostoru Vojvodine, dok je iz Hrvatske bilo 20.425 Hrvata, iz Bosne i Hercegovine 6.659, iz inostranstva (Bajski trougao i druga pogranična područja) 1.659 a iz drugih republika bio je tek manji broj popisanih. M. Bara, T. Žigmanov, nd, str.45.

približno 4000 doseljenika.<sup>24</sup> Inače, u posleratnoj kolonizaciji od 225.696 doseljenih na područje Vojvodine kolonizovano je 7.134 Hrvata ili 3.2% od ukupnog broja kolonista.<sup>25</sup> U odnosu na ostale republike Bosna i Hercegovina je imala najvišu kvotu za naseljavanje Vojvodine. Dobila je da na prostor Vojvodine doseli 12 000 porodica i to s jedne strane kao ekonomsku nagradu zbog toga što je veliki broj seljaka iz Bosne i Hercegovine učestvovao u ratu na strani partizana, a sa druge da taj deo Jugoslavije ideološki učvrsti prema unutra i spolja. Za kolonizaciju prijavljivali su se većinom Srbi, pa je tako „nastalo prosto jedno otimanje za odlazak u Vojvodinu. Hoće da idu i oni koji imaju uslove i oni koji nemaju.“<sup>26</sup> Tako su kolonisti 1948, već pozitivno uticali na povećanje broja Srba i činili 14% ukupnog stanovništva Vojvodine. Najviše kolonista je naseljeno u Bačkoj (131 045), Banatu (80 879) i Sremu (14 153).<sup>27</sup>

Inače, bački i deo sremskih Hrvata je nakon rata nastavio da živi u sastavu Autonomne pokrajine Vojvodine, ali kao deo Srbije. Što se tiče očuvanja hrvatskog identiteta u posleratnom periodu treba imati na umu da je hrvatski identitet tretiran kao i identiteti drugih konstitutivnih naroda. Ipak, u cilju jačanja države prednost je u Vojvodini davana jugoslovenstvu dok su nacionalni identiteti postepeno urušavani iz sledećih razloga: podsticanje nacionalnog identiteta omogućava nastanak i širenje nacionalizma kao ideologije suprotne komunističkoj, Rimokatolička crkva za koju su bili vezani Hrvati iz Vojvodine je marginalizovana kao i ostale Crkve koje su smatrane klipovima poželjnoj ideološkoj izgradnji, sva vlast u državi došla je u ruke KPJ koja je priznala nacije i nacionalne manjine ali ih je držala u stanju nacionalno-ideološke uspavanosti, kako pre Drugog svetskog rata tako i posle njega dolazilo je do „odliva mozgova“ vojvođanskih Hrvata u Hrvatsku koji je bio gotovo istovetan procesu u Bosni i Hercegovini, i konačno, socijalizam je dodatno rastočio hrvatski identitet u Podunavlju (Hrvati su u velikom broju činili seosko stanovništvo) svojom agrarnom reformom, industrijalizacijom i urbanizacijom. Sve ovo negativno je delovalo na nacionalni identitet vojvođanskih Hrvata. Ipak, to nije značilo da je hrvatsko ime bilo marginalizovano. Kao i ostala kulturno-umetnička društva koja su u svojim imenima imala nacionalni predznak, u prvoj deceniji nakon rata počela su da rade i takva hrvatska društva, ali u okviru od strane države

---

<sup>24</sup> M. Bara, Sudjelovanje Hrvata u saveznoj kolonizaciji Vojvodine 1945-1948, Godišnjak za znanstvena istraživanja, Subotica 2010, str.163.

<sup>25</sup> M.Bará,T.Žigmanov,nd, str.45.

<sup>26</sup> N. Gaćeša, Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948, Novi Sad, Matica srpska 1984, str.299.

<sup>27</sup>S. Žuljić, Narodnosna struktura Jugoslavije i tokovi promjena, Zagreb 1989, Ekonomski institut, str.112,114; u M. Bara, nd, str.181.

osnovanih kulturnih i informativnih institucija: u Subotici je tako osnovano Hrvatsko narodno kazalište s operom i baletom i to još 1945.godine. Uskoro su počela sa radom mnoga hrvatska kulturno-umetnička društva poput „Matija Gubec“ iz Tavankuta, svoj rad počeo je i nedeljnik „Hrvatska riječ“ (1945), ali i časopis za književnost, umetnost i društvena pitanja „Rukovet“ (1955). Međutim, ova postignuća su anulirana donošenjem administrativno-političke zabrane iz 1956.godine u vreme, kako to navodi T.Žigmanov, zalaganja za politiku „socijalističkog jugoslovenstva“, pa je jedan broj udruženja čak prestao da postoji. Reafirmacija je počela tek s kraja šezdesetih i početkom sedamdesetih godina i to kao posledica „Hrvatskog proljeća“, a u njoj su uzeli učešća i predstavnici Hrvata iz Vojvodine. Međutim, slom „Hrvatskog proljeća“ doprineo je i slomu ovakve kulturne politike.<sup>28</sup>

Kako je nacionalizam na prostoru bivše Jugoslavije počeo da sve više buja od kraja osamdesetih godina tako su se i hrvatsko-srpski odnosi pogoršavali. Svaki od ovih nacionalizama imao je za cilj da potisne onaj drugi na prostoru koji je smatrao svojim etničkim i istorijskim prostorom. Tako su hrvatski nacionalisti negirali srpsko ime u Hrvatskoj, a srpski nacionalisti hrvatsko ime na prostoru Vojvodine. Zbog toga, ponovo su oživele ideje s kraja 19. i prve polovine 20.veka o bunjevačkoj naciji na prostoru Vojvodine. Time je pružena prilika početkom devedesetih svim onima koji su se izjašnjavali da su po nacionalnosti Bunjevci da se izvuku iz sve težeg kruga presije koji se stezao oko onih koji su se izjašnjavali, na prostoru Vojvodine, kao Hrvati. Mnogi bunjevački Hrvati, iz straha od fizičke i ekonomske represije u vreme režima Slobodana Miloševića, ali i zbog moguće političke koristi ako se izjasne kao Bunjevci, odlučili su da se ubuduće izjašnjavaju kao Bunjevci ili Jugosloveni.<sup>29</sup> Međutim, postavlja se pitanje zašto se i danas kada represije više nema, kada se prestalo etničkim nasiljem Bunjevci i dalje izjašnjavaju kao Bunjevci, a ne kao Hrvati. Za to s jedne strane možemo odgovor da pronađemo u činjenici što im se ovakvim izjašnjavanjem otvorio novi prostor za javno delovanje kako bi svoj identitet institucionalno ojačali, a sa druge da je osim produkovane atmosfere straha iz devedesetih i raspirivanjem negativnih predodžbi o Hrvatima, izostalo i

---

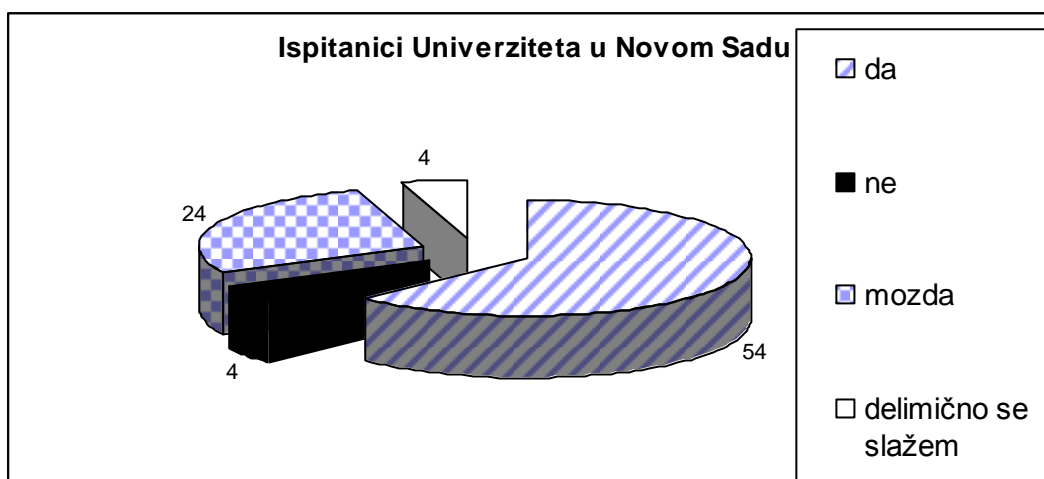
<sup>28</sup> Poslednji deo pasusa prema T.Žigmanov, nd, str.331,332.

<sup>29</sup> Npr. Ivan Sedlak, Bunjevac, bio je ministar bez portfelja zadužen za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u Vladi Republike Srbije krajemdevedesetih godina. Ana Prčić, bila je poslanik u parlamentu SR Jugoslavije od 1992 do 1996, te viša činovnica pokrajinske administracije od 1996 do 2000.godine. Više o tome kod T.Žigmanov, nd, str.342.

finansiranje hrvatskih kulturnih, političkih i prosvetnih aktivnosti.<sup>30</sup> Ipak, ne treba smetnuti sa uma da i danas, nažalost, postoje animoziteti kod jednog dela Srba prema Hrvatima. Mada njih u najvećem broju nose u sebi oni Srbi koji su do kraja rata iz devedesetih naseljavali delove Hrvatske i Bosne i Hercegovine, ovakva osećanja nosi i jedan deo autohtonih Srba. Doduše, svemu tome pogoduje i politička klima u Hrvatskoj, isticanje ustaških simbola u javnosti na muzičkim i sportskim dešavanjima, pogrdne poruke upućene Srbima, a da se pri tome od strane zakona strožije ne sankcioniše uzdizanje ustaštva u javnosti.<sup>31</sup> U prilog tome svedoči istraživanje koje je sprovedeno među studentima na Univerzitetu u Novom Sadu i Fakultetu evropskih pravno-političkih studija u Novom Sadu (Singidunum univerzitet). Među pitanjima koja su im postavljena nalaze se i tri pitanja koja ovom prilikom prikazujemo u tekstu.

**Tabela I Da li treba učiti istoriju ratova na prostoru Jugoslavije devedestih godina prošlog veka?**

Graf. 3. Potreba učenja istorije ratova na prostoru bivše Jugoslavije

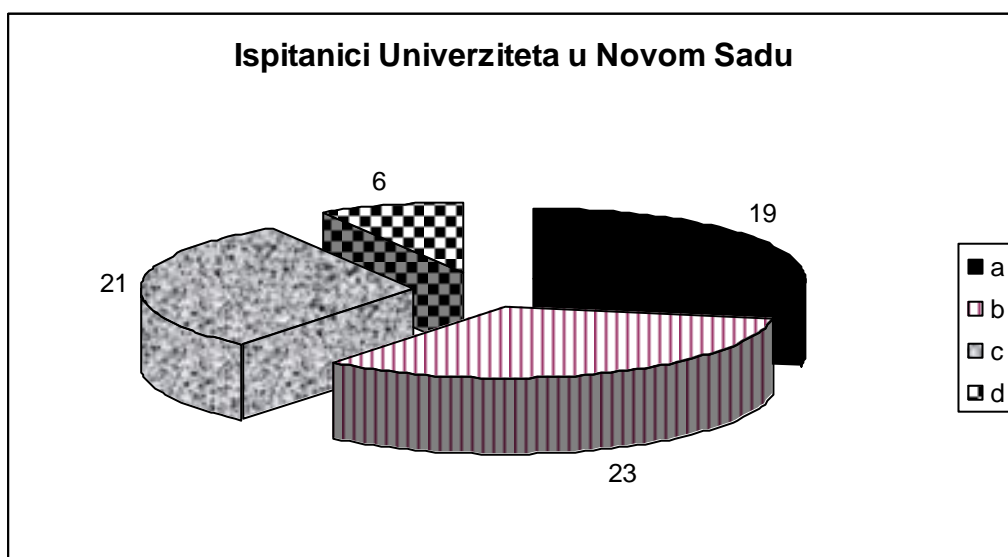


**IV Da li su Srbi najveće žrtve ratova devedesetih?**

<sup>30</sup> O tome kakve su probleme Hrvati tokom devedesetih na prostoru Vojvodine imali prilikom zapošljavanja, kakav je bio odnos prema Hrvatima u državnim službama kao što su vojska, policija i carina, vidi u Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1997. godinu, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 1998. Posebno obratiti pažnju na Dodatak (Izveštaj o položaju Hrvata), str.105-123.

<sup>31</sup> Za razliku od zakona u Nemačkoj i Austriji koji za veličanje nacizma prete kaznom zatvora od jedne do deset godina, u Hrvatskoj je drugačije. Hrvatski zakoni prilično su nedorečeni kada je isticanje fašističkih ili nacističkih simbola u pitanju. Dok je to u Nemačkoj i Austriji izričito zabranjeno, u Hrvatskoj se podvodi pod kazneno delo rasne i druge diskriminacije. Sami ustaški pozdravi i simbolika kažnjivi su po prekršajnom zakonu, ako se njima remeti javni red i mir, a sankcionišu se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do mesec dana. M. Kavain, Zbog ustaškog pozdrava prijeti mu 10 godina zatvora, Slobodna Dalmacija, 20.6. 2012, str.8.

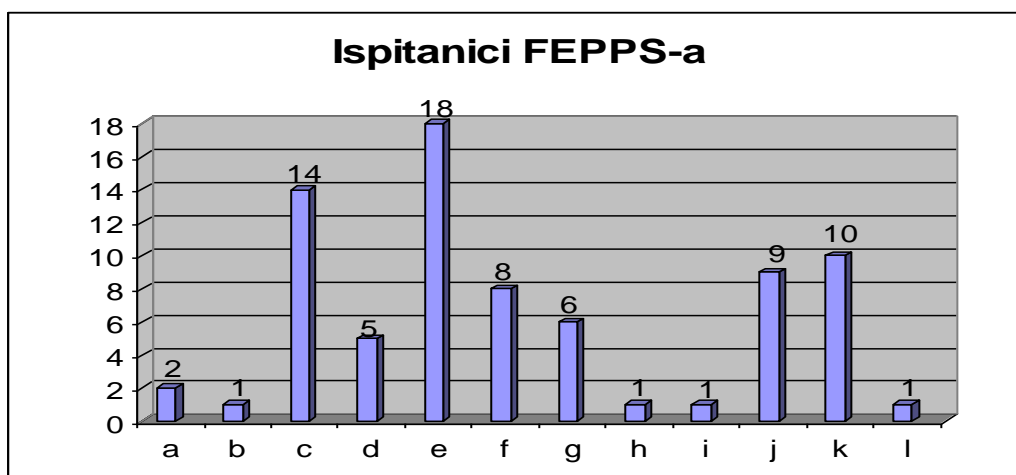
Graf.7. Najveće žrtve ratova dvadesetih - Srbi?



\* a- da; b – ne; c – možda; d - delimično se slažem

Tabela. I Navedite po vašem mišljenju ko je najveći krivac za rat na prostoru Jugoslavije?

Graf.5. Krivac za rat na prostoru bivše Jugoslavije



\* a- Zapad; b – SAD; c – NATO; d - ustaše; e - Svi podjednako; f – Političari; g - Josip Broz; h - Slobodan Milošević, i - Franjo Tuđman; j - Alija Izetbegović; k - Hrvatski političari; l - Kolonisti

Dok prva tabela prikazuje da je neophodno da se uči istorija ratova na prostoru bivše Jugoslavije, druga tabela prikazuje kako veliki broj ispitanika ne samo da nema saznanja o žrtvama već i da preuveličava stradalništvo sopstvenog naroda, dok treća tabela

govori u prilog tome da i danas postoji neosnovane predrasude inetrpeljivost prema Hrvatima te zbog toga ne treba da čude razmere identitetske raslojenosti na Hrvate i Bunjevce na prostoru Vojvodine. U prilog tome najjasniji primer pokazuje Subotica, najveće središte bačkih Bunjevaca. Prema popisu stanovništva iz 2002.godine na širem području Subotice živelo je 16 688 Hrvata i 16 254 Bunjevca. Osim što je očit veliki broj onih koji se po nacionalnosti izjašnjavaju kao Bunjevci, očita je i druga činjenica koja ne ide u prilog jačanju identita Hrvat. Naime, samo polovina onih koji su se izjasnili kao Hrvati za svoj materinji jezik naveli su hrvatski (8 806)<sup>32</sup> što jasno govori o postepenom nestanku hrvatskog identiteta na tom prostoru, jer jezik je jedan od ključnih elemenata nacionalnog određenja.

Osim toga, u poslednjih šest godina, uloga dijaspore u politici Srbije je ojačala, a u Hrvatskoj oslabila, što je pokazatelj relativne de-ideologizacije i demokratskog progresa u korist Hrvatske te stagnacije srpske tranzicije, ali i pozitivnih pomaka za srpsku nacionalnu manjinu u Hrvatskoj i učinjenih, ali sporijih koraka za hrvatsku manjinu u Vojvodini. S druge strane ovaj pokazatelj govori i da je interes Hrvatske za pripadnike svog naroda u regionu oslabio, ali i da politička desnica u Hrvatskoj slabi dok u Srbiji jača, o čemu svedoči i činjenica da je na predsedničkim izborima pobedio Tomislav Nikolić.

U takvim okolnostima ponovo se nameće pitanje kako bi vojvodanski Hrvati trebali da se postave prema aktuelnoj političkoj situaciji. Svakako, ako Hrvati u Vojvodini nameravaju da opstanu i da sačuvaju svoj identitet onda se moraju prilagoditi novim političkim i ekonomskim uslovima u regionu, ali i u Evropi. U tome mogu da uspeju jedino ako nastupaju sa jednako raspoređenom energijom u četiri pravca: zajednički u političkom, ekonomskom i kulturnom smislu u Vojvodini odnosno Srbiji, putem cross-border saradnje sa Hrvatima iz pograničnih oblasti Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Mađarske uz čvrste političke veze sa Hrvatskom, u saradnji sa srpskom nacionalnom manjinom u Hrvatskoj koja deli sa hrvatskom nacionalnom manjinom u Vojvodini mnoge zajedničke probleme i samo deklarativno ostvarena prava, i konačno, uključivanjem u svoja politička i kulturno-prosvetna tela onih članova naučne i kulturne zajednice u Vojvodini koji podržavaju očuvanje istorijskih, političkih i kulturnih vrednosti Hrvata sa tih prostora.

Za razliku od navedenih problema sa kojima se susreću Hrvati u Vojvodini solidan osnov za zaštitu istorijskih, političkih i kulturnih vrednosti leži u sledećem:

---

<sup>32</sup> P. Vuković, Konstrukcija identiteta u bačkih Bunjevaca, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Identitet bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica 2010, str.263.

- Godinu dana nakon što je rat u Hrvatskoj završio, donesen je „Sporazum o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije“. Ma koliko prava Hrvata iz Vojvodine time nisu bila zadovoljena, ovaj Sporazum je ipak, nakon rata, predstavljao prvi korak ka normalizaciji odnosa između dve zemlje.<sup>33</sup>

- 2005.godine na snagu je stupio „Sporazum između Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore o zaštiti prava hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori i srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj“ i u njemu se potpisnice obavezuju da će osigurati pripadnicima manjina pravo na izražavanje, očuvanje i razvijanje njihovog nacionalnog, kulturnog, jezičkog i verskog identiteta kao i pravo na održavanje i razvijanje manjinskog školstva, odnosno obrazovanja, medija i ostvarivanje posebnih interesa pripadnika manjina (član 1).<sup>34</sup>

- Od početka devedesetih godina traju nastojanja da se hrvatski jezik uvede u neke domene javnog sporazumevanja u Vojvodini. Njihov je dosadašnji vrhunac priznavanje hrvatskog jezika kao jednog od šest službenih jezika u pokrajinskom Statutu iz 2009.godine (njegovo korišćenje i dalje prate velike teškoće koje se vide u tome da prema popisu stanovništva iz 2002, u Vojvodini živi 56 546 Hrvata, a samo su 21 053 osobe hrvatski navele kao materinji jezik).<sup>35</sup>

- Solidan osnov koji pruža mogućnost zaštite identiteta imaju i mediji od kojih je prema mom skromnom mišljenju najvažnija „Hrvatska riječ“ (2003), s tim da je nedeljnik sa istim imenom izlazio u Subotici od 1945 do 1956, a dvonedeljnik „Žig“ od 1994 do 2001.godine. Od periodičnih publikacija bitan je glasnik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, „Glas ravnice“ (s prekidima od 1990), te „Godišnjak za znanstvena istraživanja“ Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (od 2009) naravno tu su i drugi časopisi i novine. Od elektronskih medija smatram da je najvažniji program na hrvatskom jeziku inače

---

<sup>33</sup> D. Župarić-Iljić, Percepcija prekogranične suradnje s republikom Hrvatskom među nacionaln omanjinskim organizacijama Hrvata u Srbiji, Godišnjak, str.195.

<sup>34</sup> Predstavnici hrvatske zajednice u Vojvodini o mogućem potpisivanju ovog sporazuma saznali su od dopisnika agencije Tanjug iz Soluna, gde su se na marginama samita Evropskih pučkih stranaka 21.oktobra 2004, susreli premijeri Sanader i Koštunica i to najavili. Prema T. Žigmanov, nd, str.351.

<sup>35</sup> Inače, status službenog jezika, hrvatski je dobio u Subotici 1993 godine. Stanje se popravilo nakon 2004, kada je pri gradskoj upravi ustanovljena Služba za prevoditeljske poslove za hrvatski. Unapređenje je bilo omogućeno i donošenjem Zakona o pravima i slobodama nacionalnih manjina iz 2002, pa je tako 2005.godine hrvatski postao službeni jezik u naselju Stara Bingula na području Sr.Mitrovice, 2006.godine u naselju Sonta na području Aaptina, a 2008, u naseljima Monoštor i Bereg na području Sombora. Godine 2009, hrvatski je postao jedan od 6 službenih jezika u vojvođanskim pokrajinskim telima i organizacijama.

trojezičnog „Radio Subotica“ koji je uveden 1998, a od 2007.godine emituje se 3 sata svaki dan. Od 2005, na „Radiju Bačka“ u Baču jedanput nedeljno emituje se emisija na hrvatskom jeziku, a na „Radiju Sombor“ također jedan put nedeljno emisija u trajanju od jednog sata. Hrvatski jezik je sastavni deo programa „Radio Marija“, a od 2010.godine, na „Radio televiziji Vojvodina“ emituju se svakodnevno desetominutni dnevници na hrvatskom jeziku te dve polučasovne emisije iz kulture nedeljno. Od 2001.godine, na gradskim tv stanicama u Subotici i Somboru (s povremenim prekidima) emitovane su polučasovne emisije na hrvatskom jeziku i to jednom nedeljno. Osim što je prisutan u medijima, hrvatski jezik je ušao u vojvodanske škole od jeseni 2001.godine. Te je godine u Srbiji kao izborni predmet uveden veronauk, pa se rimokatolički veronauk spontano počeo da izvodi na hrvatskom jeziku, mada to nije bilo službeno određeno.<sup>36</sup>

- Hrvati su se stranački organizovali i na taj način stekli solidne osnove za dalju zaštitu svojih političkih i kulturno-obrazovnih prava. Od stranaka osim Demokratske stranke Hrvata Vojvodine treba spomenuti i Hrvatsko bunjevačko-šokačku stranku kao i Demokratsku zajednicu Hrvata.<sup>37</sup>

- Bitna je ostvarena saradnja na regionalnom nivou i to posebno kroz podsticanje IPA projekata koji omogućavaju da se saradnja uspostavi kroz programe i projekte lokalne samouprave, kroz gostovanja kulturno-umetničkih i sportskih društava, organizacijom naučnih tribina, predstavljanjem i izradom zajedničkih publikacija i slično.

## SUMMARY

The political and cultural position of Croats in Vojvodina is affected by many factors. First of all, they concerned the political, cultural and educational opportunities in countries where the Croatian minority is living. It is obvious that the dissolution of Yugoslavia, wars in Ex Yugoslav republics and poorly implemented transition in Serbia particularly have an effect on the position of Croats in Vojvodina. The pressure on the Croat minority in Vojvodina was conducted at several levels: political, cultural and educational (a problem related to the Croatian literature and history textbooks, supporting of the legal authorities to the identity of Bunjevac, existence of the Bunjevac minority

---

<sup>36</sup> Petar Vuković, Kako skrbiti za hrvatski jezik u Vojvodini?, Godišnjak znanstvena istraživanja, br.2,Subotica 2010, str.97.

<sup>37</sup> Više o stranačkom životu Hrvata od devedesetih godina prošlog veka do danas pisao je T.Žigmanov u M.Bara, T.Žigmanov,nd, str.53-73.



newspapers, scientific meetings devoted to supporting the identity of Bunjevci in Vojvodina), and religious (Roman Catholic Church's lack of interest), the collapse of Yugoslavian's villages where the Croat minority had base in Vojvodina, and poorly implemented transition in Serbia. However, thanks to the willingness of representatives of Croats in Vojvodina to organize their minority, but also to the willingness of Serbia and Croatia to improve their minority position in both countries, the Croatian minority have capacities to be faced with political and cultural challenges in the future.

## LITERATURA

### ARHIVSKA GRAĐA

Arhiv Vojvodine, F.183.INV 8668.

### PERIODIKA

NIN br.3198, 12.4.2012.

Slobodna Dalmacija, 20.6. 2012.

Slobodna Dalmacija, 21.6. 2012.

### ČLANCI, RASPRAVE, MONOGRAFIJE

I. Antunović, Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom, Beč, 1882.

A. Anišić, Antunovićeva misao za naše vrijeme, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Identitet Bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica, 2010.

S. Bačić, Nacionalno-integracijski procesi Bunjevaca u Bačkoj i u ugarskom Podunavlju, Godišnjak za znanstvena istraživanja, br.2, Subotica 2010.

M. Bara, T. Žigmanov, Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti –osnovne činjenice-, Subotica 2009.

M. Bara, Sudjelovanje Hrvata u saveznoj kolonizaciji Vojvodine 1945-1948, Godišnjak za znanstvena istraživanja, Subotica 2010.

N. Gaćeša, Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948, Novi Sad, Matica srpska 1984.

D. Kecić, Borba komunista Vojvodine za nacionalnu ravnopravnost i demokratsko preuređenje zemlje u periodu obnove i konsolidovanja KPJ, Istraživanja, br.10, Novi Sad 1989.

M. Lazić (ur.), Razaranje društva: jugoslovensko društvo u krizi 90-ih, Beograd, 1994.

I. Mecanović, "Izbori i dijaspora", *Pravni vijesnik*, Osijek, br. 15, 1999.

D. Pantić, Nacionalna svest mladih u SR Srbiji bez SAP, Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije/IIC SSOS, 1987.

D. Pantić, Nacionalna distanca građana Jugoslavije, Jugoslavija na kriznoj prekretnici, Beograd: IDN 1991.

V. Perica, Mit o dijaspori. Postsocijalistički diskurs o emigrantima i iseljenicima iz bivše Jugoslavije, referat na Međunarodnom naučnom skupu „The Faith of Refugees and Emigrants from the Territories of Former Yugoslavia“, 27. i 28. November 2008, [www.centerforhistory.net](http://www.centerforhistory.net)

B. Petranović, M. Zečević, Jugoslovenski federalizam – ideje i stvarnost II, Beograd 1987.

N. Petrović, Politika na selu, 1945-1950, Odnos vlasti prema selu u Vojvodini, Kultura polisa – Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad 2009.

A. Sekulić, Bački Hrvati u 20. stoljeću, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Identitet Bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica 2010.

I. Šiber, War and the Changes in Social Distance toward the Ethnic Minorities in the Republic of Croatia, Politička misao, 1997, br.34.

- P. Vuković, Kako skrbiti za hrvatski jezik u Vojvodini?, Godišnjak znanstvena istraživanja, br.2, Subotica 2010.
- P. Vuković, Konstrukcija identiteta u bačkih Bunjevaca, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Identitet bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica 2010.
- T. Žigmanov, Izgradnja tzv. bunjevačke nacije u Srbiji i vanjska politika Republike Hrvatske, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Identitet Bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica, 2010.
- S. Žuljić, Narodnosna struktura Jugoslavije i tokovi promjena, Zagreb, Ekonomski institut 1989.
- D. Župarić-Iljić, Percepcija prekogranične suradnje s republikom Hrvatskom među nacionaln omanjinskim organizacijama Hrvata u Srbiji, Godišnjak za znanstvena istraživanja, br.2, Subotica 2010.